

אהבת הבריות צריכה להיות תיה בלב ובנשמה, אהבת קל האדם בייחוד, ואהבת קל העמים כולם, חפץ עלוים והקומתם¹ הרוחניות והחמרתיות, והשנאה צריכה להיות רק על הרשעה וההקמא שבעולם. אי-אפשר לכל לבוא לידי רוס-הרוח של יהודו לדי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילתיו (דברי-הימים א טו, ח)² בלא אהבה פנימית, מעמקי לב ונפש, להיטיב לעמים כולם, לשפר את סגנוניהם, לאשר את חיייהם. תכונה זו היא שמסגלת את רוחא דמלפא משיחא לחול על ישראל. בכל מקום שאנו מוצאים רמזי שנאה, הרינו יודעים ברור שהפונה רק על הרשעה, שהיא מרתקת בתזקה את האגוד של עמים רבים, גם בהנה וביחוד בזמנים משדמים שהיתה זממת העולם יותר מסאבת. אבל עלינו לדעת כי נקודת חיים אור וקדש, תמיד לא זזה מהצלם הא-להי שנחננו בו האדם בכללו, וחוננו בד כל עם ולשון, כל אחד לפי ערכו, ונרעין קדש זה זרום את הכל. ומתוד נקודת-חיים זו אנו חפצים את העלוי הנמור שיחול בעולם, את אור הצדק והמישרים, המתאחד עם החוד והתפארת, עם הגבורה והנצח, והשלמת היצור שלו, והאדם וכל אגפיו בתחלה. זאת הנשמה הפנימית המנחת בעמק הדעת של כנסת ישראל, שברוח ד' עלינו הננו הולכים ומעוררים אותה לחיים מעשאים ורוחניים.

"ויבא יעקב שלם עיר שקם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם, ויטן את פני העיר" (בראשית לג, יח)

"...ויטן את פני העיר- אמר רב: מטבע תקון להם. ושמואל אמר: שווקים תקון להם. ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תקון להם..." (שבת לג ע"ב)

"...ולא דבר, מנינו לו ליעקב, שהיה איש תם יושב אוהלים...להיות בקי בדברים הללו?...אלא... מתוך שקידת לימודו השיג ונדע לתקן המעונות שבדברים הללו שנכשלים בהם בני אדם הלהוטים אחר ג' אידך שהוא...לפיכך ראה יעקב כי טוב...ללמדם דרך חיים באמת ובישר, שיקא מטבע שלהם מתוקן כראוי לו, וכן שיקא משאם ומתנם בשווקים באמונה, כדי שיתברכו ויצליחו נכסיהם ולא ירדו לטמיון...ולכן אפילו שהיו אנשי מקומו כנענים קבלו ממנו הטוב להם...שאין טובה למעלה הימנה לתועלת הגוף והנפש גם יחד..." (רבי יעקב עמדון, מגדל עוז)

"...המטבע אינו דבר טבעי רק הוא דבר נימוס המדינה, ודבר כזה שייך לחכם לתקן...שווקים שהוא אינו הקפמי כל-כך, רק הוא לפי הטבע גם-כן, כי מה שמוכרין שם מזונות ופרנסה הוא דבר טבעי, אבל מה שתיקן שיהיה יום זה יומא דשוקא, וכך וכך יהיה ענין השוק, הוא דבר הקפמי...והמרחץ הוא דבר טבעי לגמרי, ורצה לומר: כזה וכיוצא בזה, טבעי לגמרי, היה מתקן..." (מהר"ל מפראג, חידושי אגדות)

¹ "מי יעלה בהר ד' ומי יקים במקום קדשו" (ותהלים כד, ג)

² עיין ויקרא רבה פרשה ו (אות ה): "תגידו א-להותי לאומות העולם" (הערת הרב צבי יהודה קוק)

"הגברת המוסר הטוב... והגברת כח החברה הקיבוצית הוא על-ידי התמדת הנחש שנימצא בין אדם לחברו, שיהיה כל אחד מרגיש איך שעל-ידי מה שחברו נמצא בעולם, וגם יש לו צרכים, שלפי ההשקפה החיצונה הוא דוחק את גבולו, וממעט את צרכיו הוא, באמת אין זאת אלא השקפה של טעות³, שמזה נולדת השנאה והתפרות וצרות-עין בין אדם לחברו ובין מדינה לחברתה. אבל המבט הפנימי מורה אותנו שכל מה שיתרבו בני-אדם, יותר יוכלו להועיל איש לאחיו על-ידי התחלפות הכוחות, שיוכל כל אחד להשתמש וליהנות במה שחברו מוציא אל הפועל. וכל מה שתהיה הכרה זו יותר גלויה ובולטת, יותר יתרחב כח האהבה ואחוות החברה האנושית, שממנה תוצאות לכל הטוב היותר נשגב שראוי להיות שורר בעולם.

והנה, כדי להגביר את הרושם של הטוב המושפע לבני-אדם איש מרעהו, יש על-זה שלושה דרכים: הדרך האחד הוא להרבות את התמדת המצבים שעל-ידם יכיר האדם את יחוסו לחברו. והנה, כל זמן שלא נמצא מציאות המטבע, נדע האדם שהוא יכול להיות נהנה בתוצאות פעולותיו של חברו רק כל זמן שיזדמן שהוא צריך למה שביד חברו וחברו יהיה צריך למה שבידו, אבל כל זמן שלא יפגשו שתי אלה הנקודות- לא ירגיש את הטוב שהוא מקבל מחברו. אבל בהיות התמצית של הנקודה כלולה במטבע העוברת לסוחר, הרי בכל עת שיש לו מותר מצרכיו הוא מוכרם במטבע, והוא בטוח שכבר בא לידו כח שסוף כל סוף יביאנו להשיג על-ידי עמל תברו את הנצרך לו. אם-כן מתרבה רושם האהבה - שהוא יסוד המוסר - בריבוי האיכות על-ידי המקרים המתמידים.

עוד יורחב כח האהבה הכללית על-ידי מה שיראה האדם שלא רק מהאנשים הנמצאים כבר בחוגו תימשך מהם תועלת לו, ושיוכל לסובלם אחר שכבר נמצאו אתו יחד, כ-אם עוד יותר, שהוא יוכל לבוא לידי מידה זו לעשות כוונות בחכמה שיגבו תפאים אל מקום אחד, וכפי רוב התפאים והתרבות הצרכים כן תרבה הרכה והעבודה, זאת היא פעולת שווקים.

אמנם כל אלה יהיו לתועלת רק על-ידי מה שפחות רגש האדם לטהרה ולטוב-טעם, שאז יתרבו צרכיו. ולפי רוב הצרכים כן יהיה הריבוי הנצרך לו מן האנשים מתרחב. ותחילת הטעם הטוב מתגלגל מהרחבת מושג הנקיון והטהרה הנמצא במרחצאות, שכל אלה ראה יעקב אבינו, הכולל את כל השלמוניות) ואוגדם יחד..."

"אהבת ישראל מהיבת כל האדם, וכשהיא מטביעה שנאה לאיזה חלק מן האדם- הוא סימן שלא נטהרת צדו הנשמה מזממה, ועל-כן אינה יכולה להתגדל בעין האהבה העליונה"

(הראייה קוק, אורות, אורות ישראל ד; ח)

"כל חטא, אפילו הקל שבחטאים, מטביע בקרב האדם שנאה לאיזו בריאה, ועל-ידי התשובה חוזרת האהבה להאיר"

(הראייה קוק, אורות התשובה, יב; ד)

³ "הרבה צריך אדם לעמול עד שיצויר לו כראוי שיש במציאות עולם זולת מציאותו הפרטית של עצמו, וקשינע זה כראוי-- רק אז יוכל להשיג את בוראו. אם-כן מה שזאהבת לרעך כמוך' כולל כל התורה כולה, היינו גם-כן יסוד האמת ודעת השם יתברך"

(הראייה קוק, פנקסי הראייה, א; רמח)